

Oud Leiden Nieuws

KWARTAALBLAD VAN DE HISTORISCHE VERENIGING OUD LEIDEN

Zondag 4 september:

Vrijdag 9 september:

Za 10 en zo 11 september:

Zaterdag 24 september:

Zaterdag 8 oktober:

Donderdag 3 november:

Vrijdag 4 november:

Zaterdag 5 november:

HVOL-wandeling langs Leidse geveltekens

HVOL-lezing door Matti Forrer, 'Von Siebold: arts, botanist, verzamelaar, spion'

Open Monumenten Dagen over Symbolen en Iconen

HVOL-dagexcursie naar Alkmaar

HVOL-wandeling in Voorschoten

P.J. Blok lezing door Claudia Vandepoel, 'Leiden als centrum van de tuinbouwrevolutie'

HVOL-minisymposium 'De periferie centraal' over onderzoek in Rijnland

Diesviering Historische Vereniging Oud Leiden

Op 18 juli werd aan de gevel van het pand Hogewoerd 126 een gevelsteen onthuld ter nagedachtenis aan Frans van Lelyveld, een van de oprichters van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, die haar 250-jarig bestaan viert. De onthulling van de plaquette werd verricht door het oudste lid mevrouw J. Kossman-Putto, geassisteerd door boekhistorica en oud-bestuurslid Carla van der Poel. De gevelsteen vervangt een bijna onleesbaar geworden voorganger, die in 1966 werd geplaatst bij het 200-jarig jubileum. (Zie ook pagina 25-27; foto: Bram van Leeuwen).

Oud Leiden Nieuws
jaargang 4 nr. 3
augustus 2016

AGENDA

Vrijdag 26 augustus 2016

Leiderdorpe Volksuniversiteit: Philipp von Siebold 1797- 1866 (rondleiding SieboldHuis).

Tot en met woensdag 31 augustus 2016

Mini-expositie 'O Leyda Gratiola' over de Leidse organist en componist Cornelis Schuijt (Erfgoed Leiden en Omstreken).

Zondag 4 september 2016

HVOL-wandeling langs Leidse geveltekens voor mensen die slecht ter been zijn.
(Zie ook pagina 8).

Vrijdag 9 september 2016

HVOL-lezing 'Von Siebold: arts, botanist, verzamelaar, spion' door Matti Forrer.
Plaats: Rijksmuseum van Oudheden, Rapenburg 28, Aanvang 20.00 uur. (Zie ook pagina 22-23).

Zaterdag 10 en zondag 11 september 2016

Open Monumenten Dagen met als thema Iconen en Symbolen. (Zie ook pagina 20-21).

Zaterdag 24 september 2016

HVOL-dagexcursie naar Alkmaar.
(Zie ook pagina 8-9).

Maandag 26 september

EGIDIUS: Het beste uit de Leidse koorboeken (concert Pieterskerk).

Woensdag 28 september

Leiderdorpe Volksuniversiteit: Van Leiderdorp naar 3 oktober (lezing).

Zaterdag 8 oktober 2016

HVOL-wandeling in Voorschoten.
(Zie ook pagina 9-10).

Tot en met zondag 25 september 2016

Tentoonstelling 'Romeinse kunst' over het leven aan de Nederlandse kust in de Romeinse tijd.
Over handel en scheepvaart, de militaire organisatie van de kustverdediging, religie en wonen bij zee.
Plaats: Rijksmuseum van Oudheden, Rapenburg 28.

Donderdag 3 november 2016

PJ. Bloklezing door voedselhistorica en archeologe Claudia Vandepoel over 'Leiden als centrum van de tuinbouwrevolutie'. De lezing wordt voor de elfde maal georganiseerd door de HVOL, de Universiteit Leiden en het Leidsch Dagblad.
Plaats: Academiegebouw, Rapenburg 63-71.
Aanvang 20.00 uur.

Vrijdag 4 november 2016

HVOL-minisymposium 'De periferie centraal'.
Over onderzoek in Rijnland en enkele dorpen in het bijzonder. Met medewerking van Dick de Boer (dagvoorzitter), Menno Dijkstra, Freek Lugt, Matthieu Fannée, Jaco Zuiderduijn, Hans Endhoven en Gert Koese, archivaris van het Hoogheemraadschap Rijnland en gastheer van het symposium,
Plaats: Hoogheemraadschap Rijnland, Archimedesweg 1. Aanvang 14.00 uur.
(Meer informatie in vorige Oud Leiden Nieuws).

Zaterdag 5 november 2016

Diesviering Historische Vereniging Oud Leiden.
Plaats: Hooglandse Kerk. Aanvang: 10.30 uur.
(Meer informatie in volgende Oud Leiden Nieuws).

Toegang tot lezingen georganiseerd door de HVOL is gratis op vertoon van de ledenpas. Niet-leden betalen 5 euro.

Mooi

Wie in deze maanden op straat loopt hoort het in alle talen: wat is Leiden een mooie stad! Het lijkt er een beetje op, dat veel van die bewondering van afgeleide aard is. Ik bedoel daarmee, dat Leiden steeds meer de vruchten plukt van de schier ongenietbare kwaliteit van de stad Amsterdam. Ongenietbaar, omdat daar zo langzamerhand de drukte van het toerisme zelfs de loepzuivere Mokumer te veel wordt. Ik was een avondje naar het theater aldaar en kon pas na langdurige studie en met gevaar voor eigen leven de straat oversteken, waardoor ik nog net op tijd de voorstelling in rolde.

Ik ben er zeer op tegen om steden als Amsterdam en Leiden te vergelijken, gewoon omdat het om verschillende grootheden gaat. Amsterdam is een wereldstad op grote schaal en Leiden is een Hollandse stad met een kleine maat. Wat echter wél gezegd mag worden, is dat onze stad prachtig is voor de toeristen (en voor ons natuurlijk). Dat door de drukte in de hoofdstad steeds meer buitenlandse bezoekers Leiden aandoen en ontdekken, dat je hier eigenlijk op je gemak en zonder al te veel stads-herrie kunt genieten van wat een wat kleinere stad te bieden heeft, dat doet Leiden goed. En het mag gezegd: er wordt door velen veel aan gedaan om dat mooie alternatief voor de grote zus over het voetlicht te brengen. En als je dan niet naar het buitenland bent en hebt besloten om in je eigen stad de zomer te vieren (of af te wachten...), dan hoor je, in het voorbijgaan,

die getuigenissen over jouw stad en dat doet mijn Leidse hart goed.

Ook heel goed voor het welbevinden is de toemeloze energie die binnen de HVOL opvalt: tientallen leden zijn druk doende met belangrijk werk en nog eens honderden andere leden kunnen genieten van al die inzet en de opbrengsten daarvan. En eigenlijk is het ook de stad als geheel – en daarmee al wie nog niet de weg naar het lidmaatschap van de HVOL heeft gevonden –, die vruchten plukt van het werk van de HVOL. Soms is de HVOL daarbij wat kribbig of eigenwijs of tegen de stroom in, maar steeds is er de wens om de stad mooi te houden of mooier te maken. Juist voor al die mensen die in de eigen of een vreemde taal laten weten te genieten van Leiden. Ik bedank graag iedereen bij de HVOL voor die betrokkenheid, met een speciale dank voor al die leden die een nieuw lid aanbrengen (heus het is niet zo moeilijk). Daarbij maak ik een extra buiging voor de groep die het ledenbestand actualiseert (u weet wel, die invulformulieren die verwerkt moesten worden) én voor de doorzetters die de nieuwe website in de lucht brachten. Het is allemaal nog niet helemaal afgerond, maar er zit meer dan schot in, dankzij die bikkels. Mooi werk!

Rens Heruer

De commissie Onbeschermd erfgoed en de centrale blokken van De Oude Kooi

De 'centrale blokken' van De Oude Kooi zijn 127 door de beroemde architect Jesse ontworpen woningen die in de jaren twintig van de vorige eeuw zijn gebouwd door woningbouwvereniging De Eendracht. Helaas waren deze woningen niet onderheid, maar 'op staal' gebouwd, zodat ze in de loop van de tijd door inklinking van het veen wat zijn gezet en geen grote belasting kunnen hebben. Het gaat echter om zeer waardevolle sociale woningbouw, mede in relatie tot het Kooipark dat inmiddels een gemeentelijk monument is (en prachtig opgeknapt). De woningen behoren inmiddels tot de boedel van woningcorporatie De Sleutels en dienen gerenoveerd te worden. Dat kost veel geld. Volgens De Sleutels kost een gedegen renovatie 6 miljoen euro meer dan sloop en nieuwbouw. Hoewel in 2009 was beloofd dat de centrale blokken gespaard zouden blijven, heeft De Sleutels het hierover gesloten akkoord inmiddels eenzijdig opgezegd en wil men het geld (dat er wel is) niet meer hieraan uitgeven.

De toekomst van de centrale blokken in De Oude Kooi dreigt zich nu te ontwikkelen tot een 'hoofdpijndossier' voor de Leidse politiek. In mei was er nog overleg tussen de HVOL en De Sleutels, waarbij de varianten

die we aandroegen door De Sleutels werden afgewezen en we moesten concluderen dat we er samen niet uitkwamen. Begin juni van dit jaar kwam woningcorporatie De Sleutels vervolgens met het bericht dat men definitief

De woningen van Kooizicht gezien vanuit het Kooipark. De bewoners is beloofd de woningen te renoveren (foto: Arie de Jong).

had gekozen voor een sloop- en nieuwbouwplan van deze wijk. Dat betekende dat men de woningen wil slopen om daarna nieuwe woningen te bouwen, waarvan de opzet is afgeleid van de huidige architectuur. Deze uitkomst zat eraan te komen, want De Sleutels had al in juni 2015 laten weten deze richting te willen onderzoeken.

De ontwikkelingen volgden elkaar vervolgens snel op. De bewoners van de wijk richtten de Stichting Behoud De Oude Kooi op en die deed een aanvraag bij B&W om de centrale blokken en de twee complexen aan de Lage Rijndijk aan te wijzen als gemeentelijk monument. Na overleg met deze stichting deden ook de Historische Vereniging Oud Leiden, de Vereniging Heemschut en het Cuypersgenootschap een aanvraag om de betreffende woningen (en die uit blokken aan de Lage Rijndijk en van Kooizicht) tot gemeentelijk monument te bestempelen.

Tegelijkertijd ontstond er in de gemeenteraad opwinding over de gang van zaken. Er waren immers al eerder signalen gegeven dat een meerderheid van de raad sloop niet zag zitten en eerder dit jaar voerden CDA en SP zelfs al actie. Nu diende Helma Baart (PvdA), gesteund door gemeenteraadsleden van bijna alle partijen, een motie in om B&W op te dragen met De Sleutels te gaan praten en te bereiken dat de sloopplannen werden ingetrokken. In de aanloop van de behandeling van de motie gebeurde iets unieks. Er kwam een brief van tien oud-wethouders van Leiden met het advies aan de gemeenteraad

Dichtgespijkerde woningen van de centrale blokken in De Oude Kooi, waardoor het aanzien van de buurt verloedert (foto: Arie de Jong).

de motie aan te nemen en te bewerkstelligen dat er niet gesloopt zou worden, maar gerenoveerd. Deze brief gaf aan hoe gevoelig de kwestie is en is tekenend voor het verzet tegen sloop.

Er dreigt nu een patstelling omdat De Sleutels wil slopen en de gemeenteraad dat niet wil toestaan. Dat zou zeer slecht zijn voor de woningen die de afgelopen jaren ernstig verwaarloosd zijn en nodig onderhoud behoeven. Als De Sleutels met de armen over elkaar blijft zitten, verloedert de buurt en dat is geen fatsoenlijke oplossing. We verwachten dat De Sleutels dat zelf ook zo ziet. In het najaar vallen de beslissingen, misschien zelfs pas in december. We hopen vurig dat de centrale blokken zullen worden gerenoveerd en dat de woningen daarna gesierd worden met het schildje van gemeentelijk monument.

Morspoort: stadspoort-met-trapje

Brieven met bezwaren HVOL en Heemschut

Er gebeuren mooie dingen in onze mooie stad. Maar soms gebeuren in onze mooie stad ook dingen waarbij je verstand even stilstaat voordat je denkt: hoe verzinnen ze het? En de vervolgvraag: wie heeft dit in vredesnaam verzonnen? Het gebeurde in juni. We werden getipt: 'weten jullie wat er bij de Morspoort gebeurt?' Nou, nee, we wisten van niks, we waren er niet bij betrokken (geweest). Gaan kijken dus.

Dit troffen we aan. Een deels ingegraven Morspoort, die nu op een soort sokkel leek te staan. Nog veel zand en aan de stadskant al de contouren van een trapje van twee treden voor de eigenlijke poort. Een stadspoort-met-een-trapje. Waar eeuwenlang de toegang tot de stad (en het vertrek uit de stad) niet alleen voor voetgangers en ruiters, maar ook voor handkarren en paard-en-wagen, en later fietsers, via de stadspoort verliep als die geopend was, werd nu alle 'rollend materieel' fysiek verbannen. Alleen de rolstoeler was nog welkom, want daarvoor leek een hellingbaantje naar de zijkant in de maak. Een regelrechte belediging van de historische rol van een stadspoort, en van onze oudste stadspoort zelf. Hoe verzin je het!

Wat was hier aan de hand? Bellen en vragen. 'Ach, wisten jullie dat niet? Waren jullie daar niet bij betrokken?' Nee, dus. Na enig vraag- en speurwerk en een gesprek met de burgemeester en twee wethouders bleek dat hier sprake is van een omvangrijk project (van bijna 600.000 euro) dat door B&W en de Raad was goedgekeurd. Er had echter ook een omgevingsvergunning voor aangevraagd en verleend moeten worden, waardoor de juridische basis van het hele project op z'n minst twijfelachtig is. Herinrichting Morspoortplein en Park de Put heet het project, althans het deelproject, want het is onderdeel van het project Singelpark. Met betrokkenheid van de buurt, de wijkvereniging en de vrienden van het Singelpark.

De werkzaamheden aan het podium zijn in volle gang.

*Hekken en borden voor de uit 1669 daterende poort
(foto: Tanneke Schoonheim).*

Nou dragen wij – wie niet? – het Singelpark een warm hart toe. Geweldig! Maar: het Singelpark is een a-historische toevoeging aan de rand van onze mooi historische binnenstad en mag natuurlijk geen leidraad of ijkpunt zijn voor hoe wij omgaan met die historische binnenstad en onze monumenten. De Morspoort op het Morspoortplein is een van de topmonumenten van onze stad en verdient het als hoofdzaak en met respect behandeld te worden en niet als onderdeel van een park dat daar nooit geweest is.

Wij hebben in een gesprek met B&W en tegenover de pers blijk gegeven van ons ongenoegen over het resultaat van dit deelproject en over de procedure. We zitten met ons standpunt op één

lijn met onder andere de Erfgoedvereniging Bond Heemschut. In een brief aan B&W stelt Heemschut dat de Morspoort nu gereduceerd is tot een coulisse die vooral als achtergrond van terrasjes mag dienen en in die typering kunnen wij ons ook vinden. Heemschut heeft bovendien bouwtechnische kritiek: Heemschut vreest dat het zand met de bestrating van het plateau waarin de Morspoort nu is ingebed op termijn tot vocht- en schimmelproblemen bij het historische metselwerk van de poort kan leiden.

Een ander punt van zorg zijn de bomen. Want er is ook besloten dat er extra bomen moeten komen. Het plein als onderdeel van het park, nietwaar? Vijf extra bomen aan de stadskant van 8 tot 10 meter hoog. En ondanks beweringen van het tegendeel van gemeentelijke zijde, zijn wij er bepaald niet gerust op dat die bomen, eenmaal tot wasdom gekomen, het zicht op onze monumentale Morspoort niet ernstig zullen belemmeren. De poortonderdoorgang zal wel in de zichtlijn van de Morsstraat blijven, maar het poortgebouw – essentieel onderdeel van het rijksmonument – lijkt in de zomer grotendeels achter het gebladerte te zullen verdwijnen.

In het overleg met B&W werd gemeld dat er ‘uitvoeringsfouten’ zouden zijn gemaakt en dat werd in later overleg op ambtelijk niveau bevestigd. Daar wordt nu naar gekeken en wij zullen als HVOL bij het vervolgtraject worden betrokken, zo is beloofd. In een brief aan B&W hebben we gesteld te rekenen ‘op een zodanig herstel van fouten dat aan de bezwaren van HVOL en anderen tegemoet gekomen kan worden’. Deze brief is te vinden op onze website (www.oudleiden.nl > activiteiten > historisch karakter van de stad). Wordt vervolgd ...

Gerard Kramer

Interressante excursies

De excursiecommissie heeft de volgende excursies voor u in petto.

4 september: Korte wandeling langs een aantal geveltekens, speciaal voor mensen die slecht ter been zijn en hun begeleiders

Gevelteken In den Vergulden Turk (foto: Hans de Sterke).

De route is samengesteld door de werkgroep Geveltekens en de commissie Excursies. We beginnen om tien uur met een kopje koffie bij grand café Van de Leur op de Breestraat, tegenover het stadhuis. Na een korte introductie lopen we een route van ongeveer een kilometer door de binnenstad. Deze route begint bij Breestraat nr. 127, het Hof van Holland, en loopt vervolgens voor het stadhuis langs en linksaf de Diefsteeg in. Via de Lokhorststraat, het Gerecht en de Houtstraat komen we dan uit bij het museum van Oudheden op het Rapenburg. Daar gaat het linksaf naar het Steenschuur waar de route eindigt.

Onderweg passeren we een flink aantal geveltekens die de moeite van het bekijken waard zijn, onder andere In den vergulden Turk (V&D), De gecroonde Hoet (Diefsteeg) en het wapen van Willem Cornelisz. van Duivenbode (Rapenburg 94).

De wandeling vindt plaats op zondag 4 september. Aanvang 10.00 uur, verzamelen bij grand café Van de Leur, Breestraat 117. De kosten bedragen 5 euro, inclusief een kopje koffie.

**24 september 2016:
Dagexcursie naar Alkmaar**

Kaasmarkt Alkmaar (foto: VVV Alkmaar).

Alkmaar en Leiden hebben allebei tijdens de Tachtigjarige Oorlog met succes een beleg doorstaan. Op 8 oktober 1573 vond het Alkmaars Ontzet plaats, terwijl Leiden pas op 3 oktober, bijna een jaar zijn vrijheid herkreëde. In beide steden gebruikten de geuzen het middel van inundatie (het onder water zetten van de omlandigheden) en moest het Spaanse leger daardoor de wijk nemen. Het credo was: bij Alkmaar begint de victorie!

Maar er zijn meer overeenkomsten: beide steden waren betrokken in de Loonse Twisten. Hierbij ging het om de opvolging van graaf Dirk VIII van Holland, waarop zowel door broer Willem van Friesland als door dochter Ada van Holland aanspraak werd gemaakt. Ada werd daarin bijgestaan door haar moeder Aleid van Kleef en haar echtgenoot, graaf Lodewijk II van Loon. Een andere overeenkomst is dat beide steden

beroemde dokters huisvestten, Leiden Herman Boerhaave en Alkmaar Pieter van Foreest, al heeft deze laatste het grootste deel van zijn leven in Delft doorgebracht. Ook de kaas is een gemeenschappelijk element. Leiden heeft de Leidse kaas, maar op de Leidse Kaasmarkt worden nu alleen nog maar auto's geparkeerd. Alkmaar heeft nog een echte kaasmarkt op vrijdagochtend. Helaas is onze excursie op zaterdag. Ten slotte hebben beide steden mooie musea. De Leidse Lakenhal kent u ongetwijfeld al, maar het Stedelijk Museum van Alkmaar is ook zeer de moeite waard.

De excursie vindt plaats op zaterdag 24 september. Het programma staat nog niet helemaal op de rails, maar u kunt zich al wel inschrijven. De kosten zijn 33 euro voor HVOL-leden en 35 euro voor introducties. Inschrijvers ontvangen ruim op tijd nadere informatie.

8 oktober 2016:

Museum Voorschoten (foto: Unity.nl).

Najaarswandeling in Voorschoten

De excursie start om tien uur in Museum Voorschoten, Voorstraat 17. Het museum is goed bereikbaar met de fiets, de bus of de auto. In het museum worden we ontvangen met koffie en een inleiding over de geschiedenis van Voorschoten. Hierna zullen de gidsen u door de dorpskern leiden en brengen we een kort bezoek aan het terrein van het klooster Bijdorp. De lunch vindt plaats in restaurant La Casita. In de middag bezoeken we het landgoed Berbice, waar we rondgeleid worden en thee drinken in de orangerie.

Landgoed Berbice begon haar bestaan als 'overtuin' van buitenplaats Vredenhoef, die aan de overkant van de huidige Leidseweg lag. Lange tijd heette het landgoed Allemansgeest. De nu als restaurant in gebruik zijnde boerderij heeft die naam nog steeds. De naam Berbice kreeg het landgoed in 1822 van het echtpaar Pompe van Meerdervoort, naar de gelijknamige oude Nederlandse kolonie aan de noordkust van Zuid-Amerika (nu een deel van Guyana). Twee van de voormalige eigenaren van het huis kwamen uit dat gebied.

Onder de eigenaren en bewoners van Berbice zijn beroemde namen als Johan de Witt, Pieter de la Court, Frans Krantz en natuurlijk de families Van Kempen en Begeer, die op het 'hakhoutbos' naast het huis de zilverfabriek lieten bouwen. De laatste bewoonster was Rudolpha Begeer. Het feit dat zij op het landgoed begraven ligt, heeft er mogelijk voor gezorgd dat de Rijnlandroute niet over het landgoed heen gepland werd.

Het gebouw is 17de-eeuws en heeft zeer recent een grondige restauratie ondergaan. Op het landgoed bevindt zich verder nog een orangerie

met enkele 'fruitmuren' en bij de ingang van het landgoed staat een dienstgebouw uit 1893 in neorenaissancestijl. De andere bijgebouwen zijn helaas in het verleden gesloopt. De landschapstuin werd in de 19de eeuw aangelegd door de bekende tuinarchitect Johan David Zocher Sr.

De wandeling vindt plaats op zondag 8 oktober. Aanvang 10.00 uur, verzamelen bij Museum Voorschoten, Voorstraat 17. De kosten bedragen 22 euro voor HVOL-leden en 25 euro voor introductés, inclusief koffie, lunch en thee.

Inschrijven en betaling van excursies.

U kunt inschrijven via de website van de vereniging: <http://www.oudleiden.nl/activiteiten/excursies>.

Als dat lastig is, kunt u Wim Dool bellen (071 3411533). Spreek op de telefoonbeantwoorder uw naam en telefoonnummer in. U wordt dan teruggebeld door een lid van de excursiecommissie die samen met u uw aanmelding op de computer zal invoeren.

De orangerie van Berbice (foto: Robert Smit).

Wij vragen u direct na de aanvraag de excursie te betalen op rekeningnummer NL67 INGB 0005 9012 64 ten name van de Historische Vereniging Oud Leiden. Let op: dit is niet hetzelfde rekeningnummer als dat van de contributie.

U kunt tot tien dagen voor de excursiedag zonder kosten afzeggen. Na die tijd retourneren we het inschrijfgeld alleen als er nog een wachtlijst is. U kunt afzeggen via excursiecommissie@oudleiden.nl of via de telefoon (071 3411533).

Cadeaulidmaatschap

Wie op zoek is naar een origineel cadeau, dat geen ruimte inneemt, maar wel veel inhoud heeft, kan stoppen met zoeken, want de HVOL biedt aan: het cadeaulidmaatschap. Een leuk pakketje met daarin het meest recente jaarboekje, een folder met inschrijfkaart van onze vereniging en een welkomstbrief waarin wordt uitgelegd wat het cadeaulidmaatschap inhoudt. En dat is aardig wat! Ruim een jaar lang toegang tot alle lezingen, excursies en andere activiteiten, elke maand een digitale nieuwsbrief, elk kwartaal Oud Leiden Nieuws en in november het nieuwe jaarboekje. Voor 20 euro heeft u een leuk cadeau en wordt degene aan wie u dit cadeau geeft, een jaar lang lid van onze actieve vereniging. Het nieuwe lid kan na dat jaar beslissen of hij/zij het lidmaatschap zelf wil voortzetten. Ook handig om alvast klaar te hebben liggen voor onverwachte gelegenheden waarbij een cadeautje van pas komt. Het cadeaulidmaatschap is te bestellen via een e-mail aan promotie@oudleiden.nl.

Historisch Leiden in kaart Bouwstenen voor een dynamisch digitale atlas

In het vorig Oud Leiden Nieuws (mei 2016) deed Martin Hooymans een oproep voor een project dat zou voorzien in het digitaal ontsluiten van de 16de-eeuwse straten- en grachtenboeken en het koppelen van historische gegevens hieraan. Dankzij enkele subsidies is een dergelijk project enkele maanden geleden al van start gegaan onder de naam 'Historisch Leiden in kaart'. Dit project legt het fundament voor een onderzoeksportal en de interactieve presentatie van de stadsgeschiedenis aan een breder publiek en komt dit najaar beschikbaar via ErfgoedLeiden.nl. Hieronder een korte beschrijving.

Wanneer in historische kringen gesproken wordt over 'De Van Oerle' dan gaat het over de tweedelige monumentale atlas, geschreven door van architect H.H. van Oerle. Zijn werk is al drie decennia oud, maar geldt altijd nog als het standaardwerk over de historische en infrastructurele ontwikkeling van de stad Leiden (1200-1700).

Sinds 1975 is er veel historisch onderzoek verricht, waarbij naast historische ook bouwhistorische en archeologische bronnen systematisch zijn ontsloten. Een functionele digitale toegang ontbreekt tot op heden, waardoor relaties tussen cartografische, historische, archeologische en bouwhistorische gegevens niet gelegd kunnen worden en innovatieve, ruimtelijke analyses van de stedelijke ontwikkeling ontbreken.

Het ruimtelijk vertalen van deze historische gegevens kan door middel van een kaartapplicatie die het mogelijk maakt om

verbanden te leggen tussen verschillende databestanden aangaande bebouwing en veranderende sociale stratificatie en deze systematisch te analyseren. Om deze digitale ontsluiting mogelijk te maken en nieuwe digitale analysetechnieken te benutten hebben universitaire onderzoekers en Erfgoed Leiden en Omstreken de handen

ineengeslagen. Verder is Jan Dröge (Dröge Bureau voor de Bouwhistorie) actief bij het project betrokken. Hij heeft als onafhankelijk onderzoeker een serie vroegmoderne fiscale bestanden die het fundament vormen van de digitale ontsluiting, door middel van een database ontsloten.

Chaerte van de Bredestraet, beginnende van de Blauwe steen, streckende tot an die stats turf-schuijer, 1588 (Straetbouc 04).

Het Straet- en Waterbouc

Leiden is bij uitstek geschikt om de vroege sociaal-topografische geschiedenis te reconstrueren. In het atlasdeel van Van Oerle staat bijvoorbeeld van elk perceel in de Leidse binnenstad

de huurwaarde en het beroep van de eigenaar vermeld. Deze inkt op microniveau is mogelijk omdat in Leiden, op instigatie van de stadssecretaris Jan van Hout, vanaf 1584 tot circa 1600 het *Straet- en Waterbouc* is aangelegd. Dit is een serie van kaartbladen waarop de Leidse historische binnenstad is ingetekend. De breedte van elk gevel is uitgedrukt in Rijnlandse roeden, voeten en duimen en ook zijn de namen van de eigenaren aangegeven. Deze 'kadastrale' kaart avant la lettre vormt de 'sleutel' aan de hand waarvan register *Vetus* (1585) met huurwaarden, transportakten, oud-belastingboeken, schoorsteengeld en de zogeheten bonboeken gekoppeld kunnen worden. De digitale kaart leent zich ook om als basiskaart te dienen voor regressieve reconstructies van de middeleeuwse geschiedenis van de stad.

Gezocht: Vele Handen ... voor Leiden, Leiderdorp en omgeving

Onderdeel van het project 'Historisch Leiden in Kaart' is de digitale ontsluiting van de kadastrale kaart van 1832 via het project HISGIS. HIS staat voor historisch en GIS is de afkorting van Geografisch Informatiesysteem. Grote delen van de kadastrale kaart zijn via HISGIS al ontsloten. Bij de kadastrale kaarten horen ook de OAT's, wat staat voor Oorspronkelijk Aanwijsbare Tafels. In die OAT's staat per perceel aangetekend

wie de eigenaar was, diens beroep en zaken, de oppervlakte van het perceel en het gebruik ervan (onder andere huis, bouwland, tuin). Via de crowdsourcingsite 'Vele Handen' worden de perceelgegevens door vrijwilligers ingevoerd. Voor Leiden en omgeving behoeven nog zo'n 120 bladen een bewerking. Het gaat vooral om OAT's uit Leiderdorp, waarvoor nog vrijwilligers worden gezocht.

Wie graag actief met Leiden en kaarten aan de slag wil, kan zich aanmelden bij de website Vele Handen (https://velehanden.nl/projecten/bekijk/details/project/fak_noat). Want na afloop van het HISGIS-project plaatst Erfgoed Leiden en Omstreken een nieuw Leids kaartenproject op www.erfgoedleiden.nl.

Het projectteam wordt terzijde gestaan door een 'advisory board', waarin onder andere Emiel van der Hoeven zitting heeft. Hij werkt zelf aan een digitale ontsluiting van de originele 16de-eeuwse kaartenbladen. Naar verwachting zal deze collectie dit najaar via de website van de HVOL (commissie Jan van Hout) toegankelijk zijn. Inmiddels is er contact met Martin Hooymans om de krachten te bundelen in het digitaal ontsluiten van kaarten en gegevens uit het archief in Leiden. Uiteraard staan we open voor meer suggesties en ideeën. U kunt contact opnemen met:

Roos van Oosten: r.m.r.van.oosten@arch.leidenuniv.nl, Arie van Steensel: a.vansteensel@rug.nl, Ellen Gehring: e.gehring@erfgoedleiden.nl of Jan Dröge: info@bouwhistorie-leiden.nl.

Werk in uitvoering: 30 kaartbladen van het stratenboek gekoppeld aan de kadastrale kaart uit 1832.

Kunst in voormalig belastingkantoor Stationsplein 107

Onder monumentale kunst wordt verstaan de kunst die ontworpen is als onderdeel van een gebouw. Met name de gebouwen uit de wederopbouwperiode (1940-1965) zijn rijk aan monumentale kunst. De zogenaamde percentageregeling van de overheid, waarbij 1,5 % van de bouwsom aan kunst kon worden besteed, vormde hiervoor een stimulans. Het zijn echter juist de gebouwen uit deze periode die nu vaak met afbraak worden bedreigd.

De voorgevel van het trappenhuis van Stationsplein 107 (foto: Jos Hooghuis).

Dat geldt ook voor het voormalige rijksbelastingkantoor – nu gemeentekantoor – aan het Stationsplein. Dit is ontworpen door de Leidse architecten J. Jonkman en P. van Dorp, die ook verantwoordelijk waren voor het ontwerp van het ABN-Amrogebouw (oorspronkelijk de Twentsche Bank) aan de Breestraat. Het rijksbelastingkantoor dateert uit 1967, de nadagen van de wederopbouw. Het is daarmee een laat voorbeeld van de synthese tussen architectuur en beeldende kunst die zo kenmerkend is voor de wederopbouwperiode. Het gebouw bestaat uit twee vleugels die verbonden worden door het trappenhuis. In het trappenhuis is over de volle hoogte van zeven verdiepingen een glas-in-betongewel aangebracht, ontworpen door de kunstenaar Jan Menno Meine Jansen. De ramen

bestaan uit abstracte kleurvlakken in rechthoekige betonnen omlijstingen. Zij zorgen voor een overweldigende lichtsensatie waarbij de doorlopende kleurveranderingen aan elke verdieping een eigen sfeer geven.

Jan Menno Meine Jansen (Meppel 1908 – Driebergen 1994) werd opgeleid aan de Rijksnormaalschool voor Teekenonderwijs en aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten, beide in Amsterdam. Hij beoefende de vrije schilderkunst en vervaardigde tekeningen en gouaches. Zijn eerste glas-in-loodraam ontwierp hij voor de Rabobank in Driebergen (1958). Hierna

Glas-in-betongewen op verschillende verdiepingen van Stationsplein 107 (foto: Jos Hooghuis).

Foto: Jos Hooghuis.

volgden enkele ramen met religieuze voorstellingen in de kerken in Bennekom en Benschop. In de jaren 1960 werd Meine Jansens stijl meer non-figuratief.

De glas-in-betontechniek is ontwikkeld in Frankrijk en werd na de Tweede Wereldoorlog ook in Nederland toegepast. Deze techniek was bijzonder geschikt voor de architectuur uit de wederopbouwperiode. Glas-in-betonramen van Meine Jansen zijn te vinden in de Protestantse Messiaskerk in Wassenaar (Zijllaan, 1967), waar de invloed van Le Corbusier merkbaar is, en het Dorpscentrum van de Protestantse Gemeente Oegstgeest (Lijtweg, 1967), dat ook is ontworpen door de architecten Jonkman en Van Dorp. In de jaren 70 vervaardigde Meine Jansen glasap-

pliquéramen. Glasappliqué is een in Nederland uitgevonden techniek waarbij stukken gekleurd glas gelijmd worden op helder glas of tussen twee glasplaten. Deze techniek maakt vrije vormen en nieuwe kleurcombinaties mogelijk. Jansens ramen zijn meestal uitgevoerd door Atelier Bogtman in Haarlem.

Afbraak van het voormalige rijksbelastingkantoor werpt de vraag op wat er gaat gebeuren met de glas-in-betonramen van Meine Jansen. Waar mogelijk is het streven monumentale kunst te herplaatsen in een ander gebouw of in nieuwbouw, maar dat is bij een kunstwerk dat zich over zeven verdiepingen uitstrekt, geen gemakkelijke opgave. De werkgroep Monumentale kunst hoopt dat de ramen behouden kunnen blijven.

Foto: Jos Hooghuis.

Sociale woningbouw als bedreigd erfgoed

Dirk van Ecklezing 2016

Op 30 april kwamen zo'n 65 mensen naar het Maredijkhuis om de jaarlijkse Dirk van Ecklezing bij te wonen. Toen de werkgroep lang tevoren het erfgoedkarakter van sociale woningbouw als thema koos, wisten we nog niet hoe actueel dat zou worden. Er waren twee sprekers uitgenodigd, van wie de ene meer de sociaal-culturele geschiedenis centraal stelde en de ander sociale woningbouw meer bekeek vanuit het belang van de volkshuisvesting.

De bijeenkomst begon met een film over De Kooi, die enkele sociaal-historici van de Leidse universiteit in 1985 maakten. Zo kregen we een beeld van het ontstaan van De Kooi, waarvan de bebouwing zo rond 1900 begon bij een eendenkooi. De Eendracht werd er de belangrijkste sociale bouwer, gestart als arbeiders-woningcoöperatie, met oog voor goede huizen én een betere leefomgeving. Ondanks alle sloop en renovatie in de loop van de tijd blijven de meeste bewoners van deze wijk gehecht aan hun huizen en woonomgeving.

*Aansichtkaart met foto's van De Kooi
(foto: N. Ravensbergen).*

Na de film plaatste Cor Smit, stadshistoricus van Leiden, de ontwikkelingen in De Kooi in een breder verband: vooroorlogse woningen zijn in cultuurhistorisch opzicht hét symbool van de

verheffing van de arbeidersklasse en van hun eigen emancipatie. Een behoorlijke woning én woonomgeving zorgden voor betere hygiëne en vormden de sleutel tot een beter leven. Het ging dus niet alleen om goede huizen, maar ook om voorzieningen als speeltuinen en parkjes die de ontwikkeling van kinderen bevorderen. Leiden heeft heel wat initiatieven op gebied van sociale woningbouw gekend, vanuit betrokken burgers, vanuit levensbeschouwelijke organisaties (Ons Doel, De Goede Woning), vanuit de socialistische arbeidersbeweging (De Eendracht) en ook vanuit de gemeente. De ambities van de verenigingen waren kwalitatief namelijk zo hoog dat de gemeente in laatste instantie moest zorgen voor echt goedkope huizen voor de allerarmste inwoners.

Juist deze hoge ambities hebben ervoor gezorgd dat de beste architecten zoals H.J. Jesse werden aangetrokken, en dat sociale woningbouw zich ook als cultureel erfgoed manifesteerde. Dat gold niet alleen de huizen maar ook de woonomgeving als geheel. Stedenbouwkundige ontwerpen als bijvoorbeeld de tuinstad leverden een bijna dorpsachtige omgeving op waarin de beoogde leefstijl als vanzelf tot stand kwam. Smit benadrukte dat de woningbouwverenigingen oorspronkelijk een andere organisatievorm kenden dan tegenwoordig. Het waren zelforganisaties, waar leden-bewoners het beleid bepaalden en voor de uitvoering leden-bestuurders aanstelden.

Alle belangrijke beslissingen werden door de vereniging genomen. Na 1945, toen er op grote schaal moest worden gebouwd, veranderde het karakter van de verenigingen en werden het meer uitvoeringsorganisaties van overheidsbeleid. Ambities op architectonisch en sociaal-cultureel gebied raakten ondergesneeuwd. De uitvoerders werden professionals en de huurders woonconsumenten. Smit constateerde tot slot dat er daarom des te meer reden is om zuinig om te gaan met de vooroorlogse complexen, waar nog wel sprake is van hoge stedenbouwkundige en architectonische kwaliteit.

Het zaaltje in het Maredijkhuis was goed gevuld (foto: Anneke Boot).

Hugo Priemus – emeritus hoogleraar TU Delft en al vijftig jaar inwoner van Leiden – plaatste de sociale woningbouw in het geheel van de huursector in Nederland. In de jaren 50, 60 en 70 ging het vooral om de aantallen; er was grote woningnood die alleen met arbeidsbesparende bouwsystemen snel kon worden aangepakt. Dat leidde tot eentonige wooncomplexen, vooral gebouwd door gemeenten met woningbouwverenigingen als beheerders. Huursubsidie werd

het belangrijkste instrument. De vooroorlogse sociale woningbouw met verheffing als ideaal, was niet meer aan de orde. Dat ging meestal met sloop gepaard, ook in Leiden, totdat wethouder Cees Waal halverwege de jaren 70 het behoud van cultuurhistorische waarden in zijn beleid betrok. Het huidige rijksbeleid echter bemoeilijkt sociale woningbouw in de oude traditie, terwijl het verheffingsideaal nog steeds relevant is.

Priemus illustreert dat aan de hand van de ontwikkelingen in De Kooi. Vanuit sociaal-cultureel erfgoed gedacht begon het goed: woningbouwvereniging De Sleutels kwam met de bewoners van 127 woningen (de centrale blokken) behoud en renovatie overeen. Maar intussen blijkt nieuwbouw goedkoper én krijgen de bewoners er kwalitatief betere huizen voor terug. Dat leidde tot een nieuw voorstel van de corporatie aan de bewoners: sloop en nieuwbouw. Het gemeentebestuur ziet dit primair als een zaak tussen woningbouwvereniging en huurders. Het oorspronkelijke ontwerp van Jesse sparen en ingrijpend renoveren kost namelijk 6 miljoen euro meer. Priemus besloot zijn lezing met de oproep aan alle betrokkenen om – in de geest van architect Jesse – er samen uit te komen. Hij opperde bijdragen van drie partijen: huurders dragen extra bij als zij na de renovatie terug willen, de woningbouwvereniging verkoopt er extra woningen voor en de gemeente draagt bij op basis van bescherming van cultureel erfgoed. De aanwezigen, onder wie Gerda van den Berg, directeur van woningbouwvereniging De Sleutels, zorgden voor een levendige discussie. Juist vanwege de actualiteit waren er vragen en meningen te over, maar discussieleider Arie de Jong wist alles in goede banen te leiden. Naar aanleiding van een suggestie er een referendum

over te houden, werden de bevoegdheden van de verschillende partijen in deze kwestie – woningbouwvereniging, bewoners, gemeentelijke en rijksoverheid – verhelderd. Zo is de kwaliteit van de architectuur niet aan de orde bij het maken van prestatieafspraken tussen gemeente en corporaties; het gaat daarbij alleen om aantallen en functionele eisen van de woningen, met andere woorden: de gemeente gaat er niet over.

Aanwezige bewoners pleitten voor het doorgaan met onderhoud, ook tijdens deze periode van onzekerheid. Over de rol van de HVOL en de actuele ontwikkelingen is op de pagina's 4-5 meer te lezen. De Dirk van Eckbijeenkomst werd afgesloten met een zeer geanimeerde borrel, waarbij bleek dat het onderwerp van sociale woningbouw als erfgoed velen in Leiden ter harte gaat.

Willem de Zwijgerlaan 50 jaar

Een van de drukste wegen van Leiden, de Willem de Zwijgerlaan, zag dit jaar Abraham. Maar de geboorte ervan ging indertijd niet zonder slag of stoot. Daar is op Leidse wijze heel lang over vergaderd: meer dan tien jaar. Er is vanaf de jaren zestig veel gebeurd om de stad verkeersluw te maken. Denk bijvoorbeeld aan de aanleg van de cityring met al haar dramatische gevolgen voor de oude binnenstad.

Ook buiten de singels heeft een destijds omarmd verkeerplan diepe sporen achtergelaten. Zo viel Huize Groenord, de 18de-eeuwse buitenplaats, waar de bekende Leidse schilder Floris Verster ooit woonde, mede door voortschrijdend inzicht over de plaats van een nieuwe veemarkt, al op 19 januari 1961 ten prooi

aan de sloophamer. De eerste plannen voor een nieuwe verkeersader in Leiden noord waren toen al gesmeed. Het behoud van de oude binnenstad kreeg voorrang op al het moois dat direct buiten de singels was gelegen.

Op 3 november 1966 stond in het Leidsch Dagblad een paginagroot artikel over de voortgang van de aanleg van een nieuwe invalsweg in Leiden Noord. De Willem de Zwijgerlaan zou het te krappe Leidse centrum gaan ontlasten. In het artikel stond het vastlopen van het verkeer in de binnenstad centraal. Er was geen sprake van spitsuren, maar eerder van spitsdagen door de enorme hoeveelheid verkeer die de stad binnenkwam aan de kant van de Rijnsburgerweg en via het Levendaal en de Korevaarstraat. Al het verkeer dat uit de polder achter Leiderdorp kwam en naar de bollenstreek toe wilde, moest zich een weg wurmen door de

Willem de Zwijgerlaan in aanbouw (foto: Jan Holvast).

binnenstad. Wie rond half zes vanuit Oegstgeest richting Rijnstreek wilde, was in die tijd zeker 'een half uur' bezig door het binnenstad te komen.

Om deze steeds heftiger wordende verkeerschaos de baas te worden werd de Willem de Zwijgerlaan ontworpen. Een vierbaansweg die het doorgaande verkeer vanuit Oegstgeest richting Leiderdorp en de A4 uit de binnenstad moest houden. Bijzonder was de verlichting van de nieuwe weg. In plaats van wit licht werden voor het eerst in Leiden geel licht uitstralende natriumlampen geplaatst. In het project, dat tientallen miljoenen guldens heeft gekost, zaten ook twee bruggen, een over de Zijl en een over de Haarlemmertrekvaart. Beide 'kunstwerken' moesten samen met het verlengde van de Willem de Zwijgerlaan in 1968 klaar zijn. Het idee was dat er behalve een oost-westverbinding buiten de singels ook een prima verbinding zou ontstaan tussen de A4 en de A44, via het Schuttersveld en de Vondellaan.

De voltooiing van de Zijlbrug stond gepland in het voorjaar van 1967 en sloot aan op de provinciale weg nr. 6 en later op Engeldaal

De Zijlbrug in aanbouw (foto: Jan Holvast).

en Persant Snoepweg in Leiderdorp. Pas in april 1968 zou de Willem de Zwijgerlaan zijn volledige functie krijgen, door een verlenging richting Oegstgeest via de Oegstgeesterweg. Het verkeer uit de richting Utrecht kon via deze nieuwe omleidingsroute buitenom naar de kust en de bollenstreek. Voor de zwaar beproefde binnenstad met een overbelaste Rijsburgerweg, waar per etmaal 30.000 voertuigen passeerden, brak een 'stille' periode aan. De Willem de Zwijgerbrug was mede door zijn veertig meter lange en veertig meter brede wegdek een belangrijk element in de nieuwe verbinding.

Vanaf 5 mei 1968 reden de eerste NZH-bussen (lijn 13/14) over de Willem de Zwijgerbrug. Geen buslijn meer over de singels naar het station, maar rechtstreeks via het Houtkwartier richting station. Na het gereedkomen werd de lengte van de oude en de nieuwe route opgemeten. De oude route, vanaf de nieuwe Leiderdorpse brug door de binnenstad over de singels en het Schuttersveld naar de Laan van Poelgeest, was 6 km. De nieuwe route over de Willem de Zwijgerlaan en de Oegstgeesterweg was 300 meter langer.

Willem de Zwijgerlaan (foto: Jan Holvast).

De Stem van Leiden - helpen interviewen of geïnterviewd worden?

De Stem van Leiden is een werkgroep van de Historische Vereniging Oud Leiden die zich ten doel stelt verhalen van gewone Leidenaren voor de komende generaties te bewaren. De werkgroep bestaat nu ongeveer anderhalf jaar en heeft na een woelige beginperiode het stadium van rust in de tent bereikt. Het is een heel leuke groep geworden van om en nabij de vijftien mensen. We vergaderen twee à drie keer per jaar en hebben daarnaast een aantal keren per jaar een borrel voor het informele contact.

Zoals dat gaat met vrijwilligerswerk: er zijn ook mensen om wat voor reden dan ook afgehaakt. Omdat ze voor familie moeten zorgen, omdat ze verhuizen, maar vooral omdat de gesproken tekst van het interview van de recorder omgezet moet worden naar geschreven taal. En dat is meer werk dan mensen van te voren denken. Maar absoluut ook zeer zinvol werk, dat nu nog opgeslagen wordt op de site van Erfgoed Leiden en omstreken, maar zijner tijd ook op de site van de HVOL te zien en te horen zal zijn. Op die manier wordt het toegankelijk voor historici en andere geïnteresseerden.

We hebben tot nu toe ongeveer dertig interviews gedaan. Maar we willen natuurlijk meer! Op dit moment hebben we vooral een tekort aan mensen, die geïnterviewd willen worden. We zijn bezig om op diverse plekken mensen te werven. Als u een 75-plusser bent of kent, die een groot deel van zijn of haar leven in Leiden heeft gewoond en daar graag over vertelt, geef

het dan alstublieft door. We houden dan eerst een kennismakingsgesprek, waarin we de hoofdonder-

Huisvrouw in de keuken, 1938 (foto-graaf onbekend).

Hinkelende kinderen in de Dwars Havenstraat, 1958 (foto: Herman Kleibrink).

werpen bepalen en spreken dan een datum voor het interview af. Alle vrijwilligers hebben een cursus gedaan bij de universiteit, zodat zij weten waarop ze moeten letten.

Daarnaast kunnen we ook heel goed nieuwe vrijwilligers gebruiken, die de interviews doen en uitschrijven. Uiteraard wordt u van te voren uitgebreid ingewerkt en loopt u ook eerst mee met een ervaren interviewer. Want de stem van de gewone Leidenaren moet bewaard blijven voor het nageslacht!

Voor meer informatie of aanmelding kunt u mailen naar koeers197@gmail.com. Alvast bedankt voor uw reactie.

Janneke Koers

Iconen & symbolen: Open Monumentendagen 2016

Het is elk jaar weer een feest om steeds met een andere bril te kijken naar de ruim 3.000 rijks- en gemeentemonumenten die Leiden rijk is. Tijdens de komende Open Monumentendagen, zaterdag 10 (van 12 tot 17 uur) en zondag 11 september (van 10 tot 17 uur) is er weer een bijzondere selectie van ruim 39 historische en beeldbepalende panden te bezoeken. Thema is dit jaar Iconen en Symbolen.

Dat thema leent zich bij uitstek om de blik naar boven te wenden. Wanneer je eenmaal begint, kun je niet meer stoppen met ontdekken: overal zijn geveltekens, gebeeldhouwde kopjes en monsters, guirlandes met de meest exotische vruchten en schelpen, wapenschilden, metseltekens met sleutels, bovenlichten en nog veel meer. Om het ontdekken te stimuleren, is er dit jaar per pand een kenmerkend symbool gekozen. Deze symbolen vind je onderaan elke bladzijde. Zo laat de gids zich op twee niveaus lezen en kun je als een soort vogelaar symbolen spotten. Daarnaast zijn de panden gegroepeerd langs drie hoofdlijnen, te weten iconen van Recht en Macht, Geloof en Barmhartigheid en Wetenschap en (Bouw)kunst.

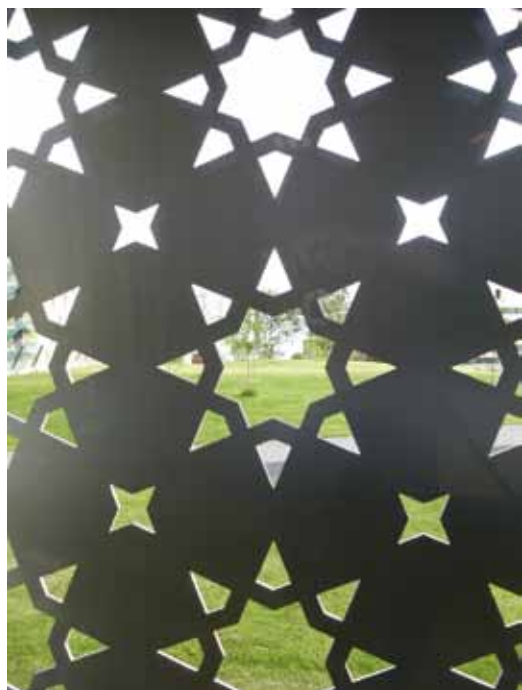
Bij Recht en Macht kom je al gauw uit bij Stadhuis, Burcht, Gravensteen, maar ook bij het Hoogheemraadschap van Rijnland, dat immers op het gebied van waterbeheer al eeuwenlang een totaal eigen machtseenheid vormt. Iconen van Geloof zijn vertegenwoordigd door een aantal gebouwen van kerkelijke en religieuze gezindten en stromingen. Ook daar kijken we naar de symbolen van

de zwaan, de passer of de halve maan en ook naar symbolen van vanitas 'ijdelheid'. De Barmhartigheid uit zich in de charitatieve en zorginstellingen die Leiden rijk was en is. In iconen van Wetenschap en (Bouw)kunst tenslotte wordt een aantal panden verkend, dat onlosmakelijk verbonden is met de positie van Leiden als universiteitsstad.

Voor de jonge monumentenbezoeker is er ook dit jaar weer veel te doen op de Burcht. Bij het informatiepunt in het Stadhuis is de gratis KidsGids met speurroute af te halen. Dankzij de samenwerking met de Contactgroep Leidse Koren en een subsidie van Cultuurfonds Lei-

Icon van Recht en Macht, kind met zandloper op de trap van het bordes van het stadhuis (foto: OMD).

Icoon van Geloof en Barmhartigheid, kunstig uitgespaarde Andalusische sterren in de metalen wand van Islamitisch Centrum Imam Malik aan de Willem de Zwijgerlaan (foto: OMD).

den treden dit jaar weer vele Leidse koren op in een groot aantal monumenten. Daarnaast is een aantal orgels te beluisteren én zelf te

bespelen dankzij Stichting Orgelstad Leiden. Het programmaboekje, de Engelse gids en de Kidsgids zijn vanaf 5 september op te halen bij het Stadhuis, het Visitors Centre, *BplusC* en diverse boekhandels en musea in Leiden. Eind augustus is de website online met het actuele programma. Zoals gebruikelijk organiseert de HVOL een lezing in het kader van het onderwerp van de Open Monumentendagen. Op vrijdagavond 9 september, spreekt prof. dr. Matthi Forrer in het Rijksmuseum voor Oudheden over de arts, botanist, verzamelaar en spion Philipp von Siebold, in Japan een icoon met sterrenstatus, maar hier soms nog onterecht onbekend. Meer informatie over deze lezing op pagina 22-23.

De Open Monumentendagen kunnen alleen plaatsvinden dankzij de inzet van de vele betrokken vrijwilligers!

Ook meehelpen aan dit weekend?
Neem dan contact op met de Stichting Open Monumentendagen:
s.leupen@erfgoedleiden.nl.

Nieuwe Leden

De Historische Vereniging Oud Leiden heet de volgende leden van harte welkom:

M. Braam-Meijer, A. Duijnsteek, G.W. Faken, K. Forrer, E. Filemon, S.J.L. van der Meel, L.H. Pleij-Zandvliet, J.M.A. Ruigt, M. Vlasveld-Wagner.

Philipp von Siebold: arts, botanist, verzamelaar, spion

Lezing van Matthi Forrer op 9 september in
Rijksmuseum van Oudheden

Op 9 augustus 1823 zet de in Würzburg opgeleide arts dr. Philipp Franz von Siebold (1796-1866) voet aan wal op Deshima, het kunstmatige eiland in de baai van Nagasaki, sinds 1641 de Hollandse handelsvestiging in Japan.

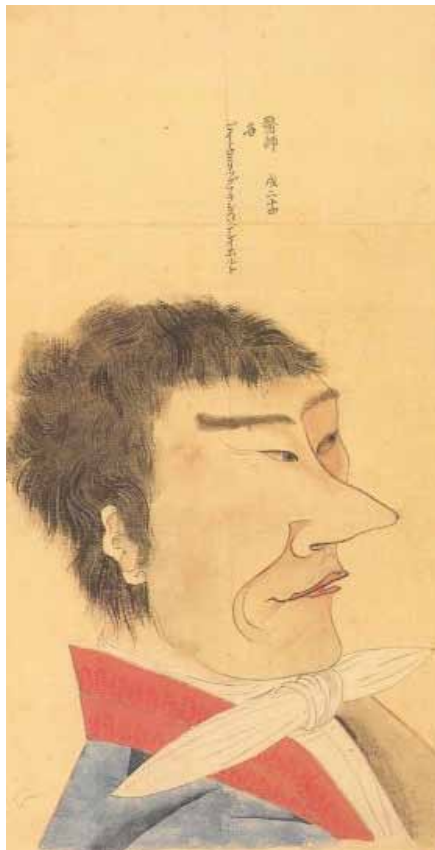
Hij vertrok in 1822 naar de Oost om als chirurgijn-majoor de soldaten van het Nederlandsch-Indische leger te verzorgen. Maar vanaf dan is het zijn opdracht om informatie te verzamelen over de natuurlijke gesteldheid van Japan, zijn producten, wetgeving, en de mogelijkheden tot uitbreiding van de handel. Op 7 juli 1830 keert hij met zijn natuurhistorische en etnografische verzamelingen met de *Java* terug in Nederland.

De natuurhistorische verzameling van gedroogde en levende planten en geprepareerde zoogdieren, amfibieën, vissen, vogels, en insecten is bestemd voor het in 1820 opgerichte Rijks Museum van Natuurlijke Historie en de etnografische verzameling wordt vrijwel onmiddellijk door Koning Willem I

voor zijn in 1816 gestichte Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden te 's Gravenhage aangekocht. Omdat daar geen plaats meer is om deze tentoon te stellen – de Japanse collecties van Royer en Blomhoff nemen al de hele Japanzaal

in beslag en zelfs voor de collectie van Overmeer Fisscher is daar geen ruimte – en omdat Von Siebold zijn verzameling zelf nodig heeft voor het schrijven van zijn magnum opus *Nippon* (1832-58), krijgt hij toestemming deze vooralsnog onder zich te houden, eerst in Voorschoten, vanaf 1832 op het Rapenburg in Leiden.

De bewerking van zijn natuurhistorische verzamelingen vertrouwt hij toe aan Temminck, de directeur van het Museum voor Natuurlijke Historie (*Fauna japonica*, 1833-50) en aan Zuccarini, hoogleraar in München (*Flora japonica*, 1835-70). Bij zijn werk aan *Nippon* wordt Von Siebold bijgestaan door vele tekenaars en door Hoffmann, een tot dan toe werkloze filo-

Philipp Franz von Siebold afgebeeld door een
Japanse karikaturist.

loog. Deze leert via het Maleis Japans van Kuo Ch'êng-chang, de Chinese assistent van Von Siebold en wordt later de eerste hoogleraar Japans aan de Leidse Universiteit. Dankzij een groot aantal medewerkers ontwikkelt Von Siebold zich zo van arts tot vooraanstaand en breed georiënteerd Japankenner, bovenal geïnteresseerd in de geografie van noord-Japan en oostelijk Siberië/Rusland. Dat laatste leidt tot een aanvaring met de Japanse autoriteiten: 'ontmaskerd' als spion wordt hij in 1829 levenslang uit Japan verbannen. Daarnaast zet Von Siebold zich vooral in voor een vreedzaam einde van de afsluiting van Japanse havens voor andere landen dan Nederland - maar hier leidde zijn eigengereide optreden, toen hij uiteindelijk weer in Japan werd toegelaten, tot uitzetting door de Nederlandse regering. Helaas koopt Nederland zijn verzameling van

die tweede reis, 1859-62, niet aan en zo is die uiteindelijk in München beland.

Prof.dr. Matthi Forrer (1948) was van 1984 tot 2015 conservator van de afdeling Japan van het Rijksmuseum voor Volkenkunde. Nu is hij senior researcher van de Japan Collectie van het museum. Vanaf 2002 bekleedde hij de Siebold Leerstoel bij de Universiteit Leiden. Daarnaast is hij onder andere adviseur van de stad Nagasaki voor de wederopbouw van Deshima. Hij publiceerde vooral over verschillende aspecten van Japanse prent- en boekdrukkunst, maar ook over de Nederlands-Japanse geschiedenis, zoals, meest recent, de Catalogus van de Japan Verzameling van Jan Cock Blomhoff. Op dit moment werkt hij aan een monografie over Hiroshige en de uitgave van de Catalogus van de Japan Verzameling van Johan van Overmeer Fisscher.

Wie weet iets over deze foto?

In verband met de voorbereiding van een publicatie over de bevrijding van Leiden zijn we op zoek naar meer informatie over deze foto van twee Canadese motorrijders bij de bevrijding van Leiden. Wie kan ons meer vertellen over de datering van deze foto en de plaats waar hij gemaakt is of over de personen die op de foto staan?

Graag uw reactie naar info@oudleiden.nl.

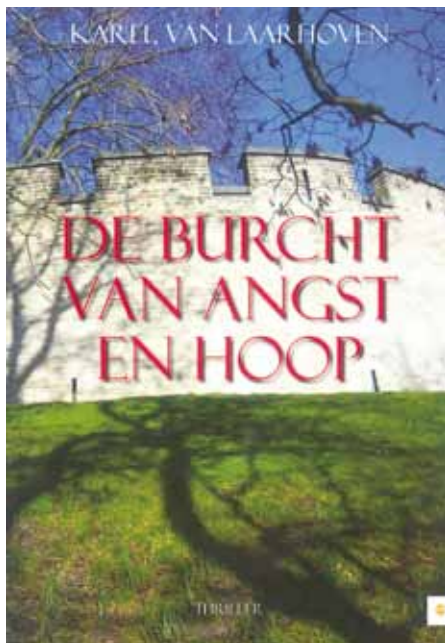
Canadese motorrijders in Leiden.

De burcht van angst en hoop

Derde Leidse thriller van Karel van Laarhoven

Karel van Laarhoven is een 'late roeping'. Na zijn pensionering begint hij pas boeken te schrijven. *De Burcht van angst en hoop* is al weer zijn derde in de serie spannende Leidse verhalen waarin het Hogeland in de binnenstad centraal staat. Na *Het geheim van de meelfabriek* en *Het drie oktober complot* kiest hij ditmaal voor een vijfluik. Vier van de verhalen spelen zich af in het verleden: omstreeks de jaren 200, 700, 1200 en rond 1750. In het afsluitende vijfde deel kruipt hij in de rol van visionair en laat hij zijn niet-alledaagse bespiegelingen over klimaatverandering de vrije loop. Het best op dreef is Van Laarhoven als hij zijn uitgebreide kennis van historische feiten en zijn uitgestippelde verhaallijn vervecht tot een relaas waarin verraad, moord, doodslag, vergiftiging, kindermisbruik en verkrachting belangrijke elementen zijn.

In het eerste verhaal draait het om de finale afrekening van de Romeinse keizer Septimus Severus met zijn tegenstrever Clodius Albinus, die zich vooral afspeelt op de plaats waar de beide Rijnarmen bij de Burcht samenvloeien. Vijf eeuwen later speelt het levensverhaal van de prediker Willibrord, die op zevenjarige

leeftijd door zijn ouders aan een klooster werd toevertrouwd en de strijd tussen het Romeinse en het Keltische katholicisme. Voor de periode rond 1200 kiest Van Laarhoven voor de machtsstrijd tussen Holland, Gelre, Brabant en Vlaardingingen. Als hoofdpersoon kiest hij Ada van Holland, dochter en erfgename van graaf Dirk van Holland. Diens vrouw Aleid van Kleef arrangeert het huwelijk van Ada met Lodewijk van Loon. De intriges concentreren zich rondom de rol van oom Willem de Fries, bisschop

van Utrecht en Dirks beoogde opvolger. Het decor voor het verhaal in de achttiende eeuw wordt bepaald door het pachtersoproer waarbij de vrouwen het voortouw nemen en de kloof tussen rijk en arm steeds groter wordt. Het verhaal draait om een geheim gilde en een hutspotmoord. Hoewel de plots niet allemaal even geraffineerd in opzet zijn, krijgt de Leidse lezer als extra accent vooral veel wetenswaardigheden over de stadsgeschiedenis voorgeschoteld.

De Burcht van angst en hoop - Karel van Laarhoven - Uitgeverij Free Musketeers - ISBN 978904843119 - 382 pagina's - Prijs 20,95 euro.

Maatschappij der Nederlandse Letterkunde 250 jaar Oranjestad en Leiden hoog in het vaandel

De Maatschappij der Nederlandse Letterkunde bestaat 250 jaar. Koning Willem-Alexander was op 20 mei met zo'n 200 andere genodigden aanwezig bij de feestelijke viering daarvan in het Academiegebouw aan het Rapenburg. Als beschermheer van de Maatschappij nam hij uit handen van eindredacteur Ton van Kalmthout het eerste exemplaar van het jubileumboek *Al die onbekende beroemdheden* in ontvangst. De aanwezigheid van de koning onderstreept de langdurige band van de Maatschappij met het Huis van Oranje. Want alle vorsten, inclusief koning Lodewijk Napoleon, gingen hem voor als beschermheer of -vrouw. Al stemde stadhouder Willem V pas in 1775 met zijn benoeming in omdat hij eerst de kat uit boom wilde kijken.

Beschermheer Koning Willem-Alexander te gast bij de Maatschappij op 20 mei (foto: Monique Shaw).

Toen de 10-jarige Wilhelmina in 1890 tot koningin werd gekroond en in haar werkzaamheden werd bijgestaan door haar moeder regentes Emma, mochten vrouwen nog geen lid worden. Maar al twee jaar later kregen dertien talentvolle vrouwen het lidmaatschap aangeboden. En in 1894 heet de Leidse hoogleraar Willem Chris-

De gouden penning van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde.

taan van Manen als voorzitter 'de vrouw van harte welkom in onze kring'. In 1916 waren dat er veertig. De Maatschappij is vanaf de start een puur mannenbolwerk. Sterker nog: het lidmaatschap is voorbehouden aan wetenschappers. In het boek geformuleerd als 'gravers, geen schepers'. Dichters en schrijvers komen pas veel later – eerst nog mondjesmaat – aan bod.

Het fundament van de Maatschappij werd gelegd door de letterkundige Frans van Lelyland (1740–1785), zoon van een gefortuneerde textielfabrikant. Wonend op de Hogewoerd, later in zijn geboortehuis aan de Herengracht en 'alles lezend wat los en vast zit'. Met een groepje ambitieuze leeftijdsgenoten richt hij de Maatschappij op, die beoogt de nationale eenheid te bevorderen met onderzoek op het terrein van de Nederlandse taal- en letterkunde en geschied-oudheidkunde. Zijn mateloze inzet wordt overschaduwd door een langdurige vete met zijn aartsvijand, lector Johannes Berkheij. Het zou

niet de laatste keer zijn dat ‘heren’ van de Maatschappij elkaar in de haren vliegen. Willem Bilderdijk raakt in conflict met voorzitter Matthijs Siegenbeek. Na het overlijden van de dichter in 1831 zou de laatste zelfs een feestje hebben gebouwd. Beiden ontvangen later overigens wel de gouden penning van de Maatschappij.

De boektitel verwijst naar een uitspraak van de schrijver Multatuli die het lidmaatschap weigerde omdat hij niet in het gezelschap wilde verkeren van mensen die zich bezighielden met beuzelarijen als de precieze spelling van het Nederlands. In 2002 werd diezelfde Multatuli na een enquête onder leden uitgeroepen tot beste Nederlandse schrijver. De Maatschappij kent in haar bestaan hoogte- en dieptepunten. Soms worden de contributies niet betaald en de vergaderingen nauwelijks bezocht. ‘Een gure vorst, een barre winter’ karakteriseerde voorzitter

Jona Willem te Water in 1803 de situatie. En in 1936 dreigde – evenals kort na de oprichting – liquidatie toen acht van de negen bestuurders aftraden. In de Tweede Wereldoorlog traden de bestuurs- en commissieleden ook terug, om te ontsnappen aan de Kultuurkamer van de Duitse bezetter. Daarentegen bloeide de Maatschappij begin jaren vijftig op toen het aantal literatoren flink steeg. En twee decennia later was vernieuwing het sleutelwoord en werden in Amsterdam drukbezochte literaire evenementen georganiseerd.

De Maatschappij draagt al gedurende haar hele bestaan een nadrukkelijk Leids stempel. Leidse leden maakten er vaak de dienst uit en ook vormen zij nog steeds een flink contingent van de huidige 1600 leden. Vrijwel alle vergaderingen en bijeenkomsten worden ook in de Sleutelstad gehouden, onder meer in het Catharinagasthuis, de Stadsgehoorzaal, het Museum voor Volkenkunde en het Schuttershof. De buskruitramp in

1807 verwoestte de vergaderlocatie van de Maatschappij en na 88 jaar onderdak in het sobere Nutsgebouw nam de Maatschappij haar intrek in het Snouck Hurgronjehuis aan het Rapenburg. Als in 1929 het Leidse stadhuis afbrandt, bepleit de Maatschappij de wederopbouw van dit monument.

De omvangrijke bibliotheek van de Maatschappij is een pronkstuk. Zij omvat particuliere archieven van schrijvers en een belangrijke letterkundige collectie van ruim

100.000 manuscripten en incunabelen. In 1876 krijgt de Universiteitsbibliotheek Leiden het beheer en nog steeds wordt de collectie uitgebreid met letterkundige en historische publicaties. De Maatschappij geeft boeken en tijdschriften uit of ondersteunt ze financieel. Zoals sinds 1881 het Tijdschrift voor de Nederlandse Taal en Letterkunde en vanaf 1983 het Nieuw Letterkundig Magazijn. Ook stond zij in 1999 aan de wieg van de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren, die literaire en historische werken in en over de Nederlandse taal digitaal toegankelijk

maakt. Voorts zijn er vele prijsvragen uitgeschreven om de leden te activeren en worden literaire prijzen toegekend, zoals de Prijs voor Meesterschap, de Lucy B. en C.W. van de Hoogtprijs en de Henriëtte Roland-Holstprijs. Dat die nogal eens onderwerp zijn van discussie, ruzie en kritiek wordt in het boek breed uitgemeten.

Al die onbekende beroemdheden - Ton van Kalmhout, Peter Sigmond, Aleid Truijens, Rick Honing, Atte Jongstra, Marleen de Vries en Peter van Zonnenveld - Leiden University Press - ISBN 978 90 8728 258 5 - 224 pagina's - Prijs 35 euro.

In het kader van de jubileumviering wordt er op 7 september een symposium gewijd aan de dichter Willem Bilderdijk, met de aanbidding van een beeld aan de Universiteit Leiden. Op 17 september is de Laureatendag met lezingen, een literaire rondvaart en een bezoek aan de Thysiusbibliotheek. Daarna worden de Van der Hoogtprijs aan Niña Weijers en de Beaufortprijs aan Elisabeth Lockhorn uitgereikt. En is er een debat met als thema 'De Nederlandse auteur in de globaliserende wereld'.

Wel en niet bouwen in Leiden

Boek toont metamorfose van de stad in twintig jaar

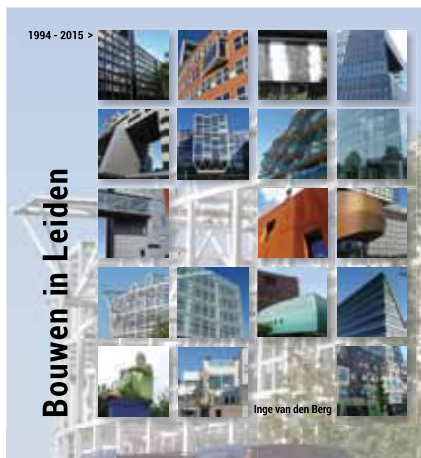
In 1987 verscheen onder redactie van conservator Ingrid Moerman het boek *Niet gebouwd Leiden* in een nieuwe reeks uitgegeven door de Utrechtse stichting Matrijs. Daarin werd vanaf 1929, het jaar van de stadshuisbrand, een overzicht gegeven van een groot aantal bouwplannen voor de stad, die nooit verder kwamen dan de tekening. In museum Lakenhal werd er een speciale expositie aan gewijd.

Een enorm contrast met deze 'architectonische luchtflits' is bijna veertig jaar later de publicatie van het boek *Bouwen in Leiden* door uitgeverij De

Muze. Architect Inge van den Berg presenteert daarin vrijwel alle bouwwerken en restauraties die in de periode 1994 - 2015 werden afgerond. Bij het doorbladeren word je keer

op keer verrast door het aantal plaatsen waar de stad in nauwelijks twee decennia een compleet ander aanzicht kreeg.

Het boek is opgesplitst in vier blokken van vijf jaar. Het eerste heeft als uitgangspunt het structuurplan *Boomgaard van Kennis* uit 1995 dat de hele stad omvatte. In het tweede deel ligt het accent op het wijkontwikkelingsplan

Noord en de renovatie, terwijl in het derde blok met name de hoogbouw en onderwijsvoorzieningen aan bod komen. In het vierde en laatste blok staan het ontwikkelingsplan *Leiden Stad van Ontwikkelingen* en het Bio Science Park centraal.

Met ruim 200 pagina's is het boek zonder enige twijfel de meest informatieve uitgave over Leiden die tot nu toe dit jaar is verschenen. De auteur voert de lezer langs vele tientallen bouwwerken waarover een schat aan informatie wordt verstrekt. Die beperkt zich niet tot gegevens over architecten, bouwers en bestemmingen maar duikt - waar mogelijk - ook in het verleden om relevante historische gegevens op een rijtje te zetten. En waar nodig zijn plattegronden en kleine verhelderende tekeningen toegevoegd die een helder inzicht geven in de ideeën, denkbeelden en achtergronden van de ontwerpers en hoe ze in de

Wethouder Paul Laudy neemt een gesigneerd exemplaar van 'Bouwen in Leiden' in ontvangst van Inge van den Berg (foto: Bram van Leeuwen).

praktijk zijn gebracht. Zodat een bouwwerk niet alleen een verzameling steen, staal, hout, glas en beton is, maar de opzet en de filosofie erachter tot leven komt. Om het 'plaatje' compleet te maken staan in het boek vele honderden fraaie foto's in steeds wisselende formaten. Die zijn merendeels gemaakt door de auteur zelf en een aantal door Marianne Oosterop van De Muze. In de tekst ontbreken terecht kwalificaties als 'mooi' of 'lelijk'. Waardeoordelen worden aan de lezer overgelaten.

De inventarisatie laat zien dat de bouw in Leiden de afgelopen twintig jaar een aantal 'hotspots' kende. Die zijn met name in het noordelijke stadsdeel te vinden aan weerskanten van de Willem de Zwijgerlaan en de Plesmanlaan. Met als exponent de omgeving van station Leiden Centraal en het Bio Science Park.

Het boek sluit af met een korte vooruitblik op de bouw- en restauratieplannen die in voorbereiding of uitvoering zijn. Zoals de musea De Lakenhal en Naturalis, de Meelfabriek, de Lorentz, parkeergarages aan Lammermarkt en Garenmarkt, de omgeving van het Kooiplein en diverse campussen. Allemaal ingrediënten voor een tweede Leids bouwboek.

Gezien de enthousiaste reacties bij de aanbidding van het eerste exemplaar aan wethouder Paul Laudy op de Dag van de Bouw (5 juni) in de Tuin van Noord hoeft dat geen twintig jaar te duren.

Bouwen in Leiden 1994-2015 - Inge van den Berg - ISBN 9789082073959 - Uitgeverij De Muze - Prijs 29,50 euro.

Theologisch dispuut Quisque bestaat 175 jaar

Bij het 35ste lustrum van Quisque Suis Viribus (QSV), het oudste nog bestaande theologische studentendispuut van Nederland, werd op 3 juni het jubileumboek *Immer blijft de band* gepresenteerd. De twintigers Jarno Florusse en Cor Hoogerwerf beschrijven daarin de historie van dit vakdispuut binnen het Leidsch Studenten Corps, nu LSV Minerva. Ze doken daarvoor met nog vier andere leden in het uitgebreide archief dat berust bij Erfgoed Leiden.

De fundamenteën bleven in die 175 jaar vrijwel onveranderd. Het draait om vriendschap, gezelligheid en theologie. Bij de oprichting werd in Leiden nagenoeg alleen theologie gestudeerd om hervormd predikant te worden.

Dat bepaalde ook in grote mate de ‘werkvergaderingen’, die bijna altijd bij een van de leden thuis werden gehouden. De notulen vermeldden steevast het lezen, verdedigen en opponeren van theses, preekschetsen, exegeses, pastoraal werk, redevoeringen en improvisaties. En al vanaf 1843 was er het declamatorium, ofwel de stemoefening. In de Marekerk kon worden geoefend om tijdens de preek goed verstaanbaar te zijn vanaf de kansel. De wetten van het dispuut bestaan uit vele regels. Bijvoorbeeld flinke boetes die werden opgelegd als iemand te zacht of juist te hard sprak. De opbrengst van de boetes werd dan later besteed aan uitjes.

Tot op de dag van vandaag is QSV een heren-

Leden en oud-leden van Quisque tijdens de 35ste lustrumviering.

De lustrumboom met het rood-witte hekje op de Groenhazengracht (foto: Bram van Leeuwen).

dispuut. Al werden altijd goede banden onderhouden met het in 1926 opgerichte meisjesdispuut Kaap de Goede Hoop. Het dispuut kent ook flink wat tradities, zoals de cultuur om elkaar bijnamen te geven en om het jongste lid – de boeglul – op te zadelen met allerlei opdrachten. De tweewekelijkse avondbijeenkomsten liepen soms uit tot in de kleine uurtjes. Bij het begin van de vergaderingen gaat traditioneel de pokel (drinkbeker) rond en ter afsluiting is er het legendarische nabroodje. In schaarse tijden was dat een kopje thee, een simpel broodje kaas en de symbolische banaan. Soms was het ook een copieus diner

compleet met salades, taarten en veel wijn. Tijdens de lustrumvieringen was het gebruik om duiven los te laten, boottochtjes te maken en ereleden te verwelkomen op het station.

In 1949 schonk QSV in het kader van het door de oorlog verlate eeuwfeest de gemeente een boom met een hekje eromheen op de Groenhazengracht. Beide sneuvelden door een verhuizing. Maar in 1986 keerden de boom en een nieuw hekje terug op het Arsenaalplein om vijf jaar later de oude plek weer in te nemen. Het rood-witte hekje is versierd met de letters QSV, de bananen en de afkorting van de lijfspreuk *Semper Manet Vinculum* 'Immer blijft de band', wat de titel van het boek verklaart. Gemiddeld telde het dispuut zo'n tien leden. In 1987 werd het maximale aantal (24) zelfs even overschreden. Er waren de afgelopen decennia ook perioden waarin zich enkele jaren achtereen geen nieuwe leden aanmeldden. QSV overleefde andere theologische disputen als FFF, Kosmikos en Concordia en de auteurs van het jubileumboek blijven optimistisch over de toekomst. Ondanks de afnemende kerke-

lijkheid onder de leden, het vertrek van de Protestants Theologische Universiteit uit Leiden in 2012 en opheffing van de studie in de Godgeleerdheid in 2014. De universiteit kent nu de opleiding Religiewetenschappen met gemiddeld vijftien eerstejaars.

Immer blijft de band - Jarno Florusse en Cor Hoogerwerf - Uitgeverij Eburon, Delft - ISBN 9789463010503 - 236 pagina's - Prijs 29,50 euro.

HVOL BEDRIJFSLEDEN

Holdingmaatschappij
R.H. Breedveld B.V.

Coördesign

Alrijne Zorggroep

Museum Boerhaave

Breedveld Holding

Buik en Van der Horst, gerechtsdeurwaarders

De Clercq, advocaten en belastingadviseurs

Van Cleef Holding

De Leeuw Makelaardij bv

De Ruyter de Wildt en De Vroom, advocaten

EDUARD Leiden Concept Store

Griffioen Precious Presents vof

Geelkerken Linskens, advocaten

HBK, Belastingadviseurs & Accountants

Hoogheemraadschap van Rijnland

Glas- en Schilderwerken van Muiden bv

Stichting Pieterskerk Leiden

Prima Management

Rabobank Leiden-Katwijk

Regionaal Opleidingen Centrum Leiden (ROC)

Restaurant Engelbertha Hoeve bv

Museum Volkenkunde

Stichting Confessioneel Onderwijs Leiden

Studio Coördesign bv

Tandartsenpraktijk Zoeterwoudsesingel

Teekens Karstens, advocaten en notarissen

Van der Valk Hotel Leiden

Zorgverzekeraar Zorg en Zekerheid

Rabobank

Retouradres: HVOL
Postbus 917, 2300AX Leiden

Gerard de Graaff

Op 9 juli overleed op 75-jarige leeftijd Gerard J. de Graaff. Van 1991 tot 2015 speelde hij een aanzienlijke rol in de productie van het *Leids Jaarboekje*.

Foto: Niek Bavelaar

Samen met zijn vrouw Ria tekende hij voor het opmaken en de verdere activiteiten voorafgaande aan het drukken. Vorig jaar werd tijdens de dies van de HVOL stilgestaan bij de 25-jarige samenwerking met Grafaria. Gerard de Graaff, gevormd in de tijd van het loodzetsel, zette al vroeg de stap naar de computergestuurde vormgeving, maar in wezen bleef hij altijd de ambachtelijke typograaf. Zijn kennis en inzicht op dat terrein verloochenden zich nooit. Voor vele dissertaties en diverse andere periodieken in de cultuurhistorische sfeer verzorgde Gerard de Graaff de vormgeving en/of de opmaak, zoals het *Jaarboek* van de Dirk van Eck-Stichting, het *Nieuw Letterkundig Magazijn*, *Itinerario* en het documentatieblad *De Negentiende Eeuw*.

COLOFON

Postadres:

Secretaris HVOL, Postbus 917,
2300 AX Leiden, tel 06-20211908
E-mail: info@oudleiden.nl
ING bankrekeningnummers (alle t.n.v. Vereniging Oud Leiden) voor:
- contributies/schenken: NL74INGB0000175228
- betaling excursies: NL67INGB0005901264
- overige betalingen: NL03INGB0005887187
Website: www.oudleiden.nl
Website beeldbank: <http://beeldbank.oudleiden.nl>

Bestuur HVOL:

Rens Heruer - *voorzitter*
Gerard Kramer - *vicevoorzitter*
Adriaan Brandenburg - *secretaris*
Victor Wijnands - *penningmeester*
Emil Broesterhuizen
Tanneke Schoonheim
Wim Bleijie

Overige contactpersonen:

Debbie van Steenpaal - *website*
Rob Smit - *excursies*
Hans van Ulden - *beeldbank*
Lenie Witkam - *jaarboekje*

Redactie Kwartaalblad:

Tanneke Schoonheim en Bram van Leeuwen
E-mail redactie: kwartaalblad@oudleiden.nl
Kamer van Koophandel
nummer 40445843
ANBI-nummer 804311912
International Standard Serial Number:
ISSN 2214-353X
Opmaak en druk: Drukkerij Sparta, Leiden